

Feodor Mihailovici Dostoievski

FRAȚII KARAMAZOV

I

Traducere din limba rusă de
Ovidiu Constantinescu
Isabella Dumbravă

CUPRINS

DIN PARTEA AUTORULUI	5
----------------------------	---

PARTEA ÎNTÂI

CARTEA ÎNTÂI. ISTORICUL UNEI FAMILII OARECARE	11
---	----

I. Feodor Pavlovici Karamazov	11
II. Feodor Pavlovici se descotoroșește de primul său fiu	14
III. Cea de-a doua căsătorie și odraslele respective	17
IV. Cel de-al treilea fiu, Alioșa	23
V. Stareții	31

CARTEA A DOUA. O REUNIUNE FĂRĂ ROST	41
---	----

I. Sosirea la mănăstire	41
II. Bătrânul măscărici	46
III. Muierile credincioase	55
IV. O cucoană mai puțin credincioasă	62
V. Amin! Amin!	70
VI. De ce mai face umbră pământului omul acesta!	79
VII. Un seminarist carierist	89
VIII. Scandalul	97

CARTEA A TREIA. SENZUALII	107
---------------------------------	-----

I. În odăile slugilor	107
II. Lizaveta Smerdiacăia	112
III. Spovedania unei inimi arzătoare. În versuri	116
IV. Spovedania unei inimi arzătoare. Anecdotă	125
V. Spovedania unei inimi arzătoare. „Răvășita“	132
VI. Smerdiakov	140
VII. O controversă	145
VIII. La un păharel de coniac	150

IX. Senzualii	157
X. Amândouă împreună	162
XI. Încă o reputație pierdută	173

PARTEA A DOUA

CARTEA A PATRA. DEZLĂNȚUIRI ISTERICE	183
I. Părintele Ferapont	183
II. Acasă la Feodor Pavlovici	193
III. Când îți pui mintea cu școlarii	197
IV. Acasă la doamna Hohlakova	202
V. O criză de isterie în salon	208
VI. O altă criză de isterie, într-o izbă	219
VII. Și la aer curat	227
CARTEA A CINCEA. PRÓ ȘI CONTRA	238
I. Legământul	238
II. Smerdiakov cu chitara	248
III. Frații au prilejul să se cunoască mai îndeaproape	254
IV. Răzvrătirea	264
V. Marele inchizitor	276
VI. Un capitol care deocamdată nu e prea limpede	297
VII. „E o placere să stai de vorbă cu un om deștept“	307
CARTEA A ȘASEA. CĂLUGĂRUL RUS	315
I. Părintele Zosima și oaspeții lui	315
II. Întâmplări din viața ieromonahului stareț Zosima răposat întru Domnul, povestite de el însuși și scrise de Aleksei Feodorovici Karamazov	319
III. Din vorbele rostite de starețul Zosima și din învățăturile sale	349

CARTEA ÎNTÂI

ISTORICUL UNEI FAMILII OARECARE

I. FEODOR PAVLOVICI KARAMAZOV

Aleksei Feodorovici Karamazov era cel de-al treilea fiu al lui Feodor Pavlovici Karamazov, un moșier de la noi din județ, a cărui moarte tragică, survenită în împrejurări misterioase exact acum treisprezece ani – dar despre asta o să am prilejul să vorbesc mai pe larg ceva mai încolo – stârnise la un moment dat oarecare vâlvă în jurul numelui său (aşa se și explică faptul că lumea își mai aducea și acum aminte de el). Deocamdată mă voi mulțumi să vă spun doar că acest „moșier“ (cum i se zicea, deși, în toată viața lui, aproape că n-a locuit la el, la moșie) era un personaj ciudat; totuși, ca tip omenesc, nu constituia deloc o excepție: Feodor Pavlovici nu era numai o canalie și un desfrânat, dar, în același timp, și un om absurd; trebuie să adaug însă că făcea parte din acea categorie de înși care, oricât de absurzi ar fi, se pricepe de minune să-și aranjeze afacerile patrimoniale, singurul lucru pare-se la care se pricepe cu adevărat. Aşa, bunăoară, Feodor Pavlovici își începuse cariera fără să aibă mai nimic, fiindcă moșia lui era destul de săracă: se ducea pe la mesele altora, mâncând aici, mâine dincolo, ajungând să trăiască pe spinarea unor boieri mai cu dare de mâna; ca după moartea lui să iasă la iveală că lăsase o avere care se ridică la aproape o sută de mii de ruble bani gheăță. Si când te gândești că toată viața lui fusese cel mai absurd și mai aiurit de la noi din județ! Repet: nu este vorba de prostie – majoritatea celor în genul său sunt oameni destul de inteligenți și mai au, pe deasupra, și o anumită șiretenie –, ci de o comportare absurdă, care are un caracter specific, aş spune chiar național.

Feodor Pavlovici fusese însurat de două ori și avea trei fii: cel mai mare, Dmitri Feodorovici, de la soția dintâi, iar ceilalți – Ivan și Aleksei – din a doua căsătorie. Prima lui soție era dintr-o familie de boieri, Miusov, oameni cu stare și bine văzuți la noi în județ. Cum se făcea totuși că o fată frumoasă, cu zestre și pe deasupra intelligentă, dezghețată – ca atâtea fete din generația noastră, dar care se întâmpla să mai apară pe ici, pe colo și în trecut – fusese în stare să se mărite cu un „terchea-berchea“, cum era considerat Feodor

Pavlovici pe atunci, asta n-aș mai putea să vă spun. Am cunoscut cândva o domnișoară din generația „romantică“ de altădată, care, după câțiva ani de tainică iubire pentru un domn – cu care de altfel s-ar fi putut mărita oricând în modul cel mai liniștit –, a sfârșit totuși prin a născoci fel de fel de piedici de netrecut și, într-o noapte vijelioasă, și-a făcut seama, aruncându-se de pe un mal înalt ca o stâncă, în apele destul de adânci și repezi ale unui râu; și s-a înecat doar dintr-o fantezie, numai și numai ca să-o imite pe Ofelia lui Shakespeare; îmi vine chiar să cred că lucrurile s-ar fi schimbat dacă acea stâncă – pe care mai demult o avusesc în vedere și o îndrăgise – n-ar fi fost atât de poetică și dacă în locul ei s-ar fi aflat un mal neted și foarte prozaic, poate că atunci fata nu s-ar mai fi sinucis. Faptul este perfect autentic și sunt convins că în ultimele două-trei generații cazurile acestea au fost destul de frecvente în istoria poporului nostru. Tot așa și cu Adelaida Ivanovna Miusova; măritișul ei fusese, fără doar și poate, efectul unor influențe străine, rezultatul „frământărilor unui suflet captiv“¹. Poate că voise să-și afirme astfel independența feminină, să protesteze împotriva condițiilor sociale, împotriva despotismului familiei și al ruedelor, în timp ce, pe de altă parte, imaginația ei indulgentă reușise să-vingă – deși numai pentru o clipă – că Feodor Pavlovici, pe care toată lumea îl știa ca pe un linge-blidă, ar fi în realitate unul dintre cei mai curajoși și mai ascuțiți la limbă oameni ai epocii aceleia de tranziție spre alte vremuri mai bune, când de fapt individul nu era decât un biet măscărici răutăchos, atâta tot. Ceea ce o încântase mai ales pe Adelaida Ivanovna fusese latura aventuroasă a măritișului ei, adică răpirea. În ceea ce-l privește pe Feodor Pavlovici, prin însăși poziția pe care o avea în societate, era omul cel mai potrivit pentru asemenea lovitură de teatru, fiindcă dorea din tot sufletul și cu orice preț să parvină; iar ca să intră într-o familie bună și să mai iezi și zestre pe deasupra era, desigur, un lucru foarte ispititor. Cât despre dragoste reciprocă, ea nu exista – pare-se – deloc, nici din partea miresei, nici din partea lui, deși Adelaida Ivanovna era o fată într-adevăr frumoasă. A fost, cred, în felul său, unicul caz în viață lui Feodor Pavlovici – un bărbat altfel foarte senzual, gata oricând să se aprindă de cum vedea o fustă. Adelaida Ivanovna era, aşadar, excepția, fiind singura femeie care nu-i spunea nimic.

Aproape imediat după ce fugise cu dânsul, Adelaida Ivanovna deschise ochii asupra bărbatului ei și-și dăduse seama că nu simte nimic altceva pentru el decât dispreț. Lucrurile stănd astfel, urmările căsătoriei nu întârziară să se arate. Si cu toate că familia miresei se resemnase destul de repede, ba chiar

¹ Expresie împrumutată dintr-o poezie a lui Lermontov (*Nu crede, nu te-ncrede-n tine, visătorule Tânăr* – 1839).

acceptase să-i încredințeze fugarei zestrea cuvenită, cei doi soți duseseră din primele zile o viață agitată, de certuri interminabile. Se spune că, în ciuda neînțelegерilor, Tânără căsătorită dăduse totdeauna doavadă de noblețe și frumusețe de caracter, arătându-se cu mult superioară soțului său; acesta, după cum s-a aflat acum, pur și simplu pusese mâna pe toată avereia Adelaidei – aproape douăzeci și cinci de mii de ruble – chiar din momentul când ea o căpătase, bani gheăță, care s-au și dus pe apa Sâmbetei. În foaia de zestre mai erau trecute un cătun și o casă destul de arătoasă la oraș, pe care, bineînțeles, Feodor Pavlovici încercase în fel și chip să și le însușească printr-un act legalizat și cine știe dacă nu și-ar fi ajuns scopul numai și numai fiindcă soția sa, scârbită până în adâncul sufletului și sătulă până-n gât când îl vedea cum îi cerșește banii și încearcă s-o șantajeze cu atâtă cinism, se simțea prea istovită ca să-i mai țină piept și ar fi dat orice numai s-o lase în pace. Din fericire, familia intervenise la timp, rețezând ghearele jecmănitorului. Se știe, de asemenea, că de multe ori soții ajungeau chiar la bătaie și că în astfel de ocazii nu Feodor Pavlovici, ci Adelaida Ivanovna se dovedea mai iute de mâna. Era o femeiușcă brunetă, impulsivă, aprigă la mânie, îndrăzneață și pe deasupra înzestrată cu o putere fizică la care nu te-ai fi aşteptat. Până la urmă, ea își luase lumea în cap și plecase cu un seminarist, un amărât de învățător sărac lipit pământului, lăsând în seama lui Feodor Pavlovici un copil de trei ani – Mitea. Văzându-se singur, Feodor Pavlovici nu găsise altceva mai bun de făcut decât să-și transforme imediat casa într-un fel de harem și s-o țină numai în chefuri zgomoatoase, iar când se sătura de beții, să colinde gubernia în lung și-n lat, povestind cu lacrimi în ochi orișicui voia să-l asculte despre infamia Adelaidei Ivanovna; lamentările lui cuprindeau mai totdeauna o serie de amănunte din viața con-jugală, pe care orice soț tare s-ar rușina să le dea în vîleag față de niște străini. Mai mult, s-ar fi zis că rolul de soț încoronat pe care-l juca în ochii lumii ca și toate detaliile intime nu numai că-i făcea plăcere, ci chiar îl și măguleau. „Te lauzi de parc-ai fi fost avansat în grad, de parcă nici n-ai fi dat de necaz“, îi spuneau unii mucaliți. Alții susțineau că omul se simte pur și simplu fericit că, în sfârșit, avea prilejul să facă pe clovnul, prefăcându-se într-adins, ca lumea să râdă și mai cu poftă, că nu observă ridicoul acestei situații. Cine știe, poate că totuși nu era decât o naivitate din partea lui. După câțiva timp, Feodor Pavlovici izbutise să dea de urma fugarei. Sărăcuța se afla la Petersburg, unde se refugiase cu seminaristul ei, apucând pe calea celei mai depline emancipări. Feodor Pavlovici începu să se frământe și-și puse în gând să plece la Petersburg. Pentru ce? Nici el probabil n-ar fi știut să spună. Și ar fi și plecat, desigur, dacă, luând această hotărâre, nu s-ar fi simțit îndreptățit să tragă mai

înainte un chef zdravăń ca să prindă curaj. Tocmai atunci însă, familia nevesti-sii fusese înștiințată că biata de ea murise la Petersburg. Murise subit, într-o mansardă, după unii, de febră tifoidă, după alții, răpusă de foame. În momentul când Feodor Pavlovici aflase vestea, era beat turtă; se zice c-ar fi ieșit val vârtej în stradă, strigând de bucurie, cu brațele ridicate la cer: „Slobozește acum pe robul tău!“ Unii susțin totuși că plângea cu hohote, ca un copilaș, încât și se rupea inima auzindu-l, oricărăt să fi părut de respingător. Și poate să fi avut dreptate și unii, și alții, adică să fi fost fericit, pentru că se văzuse în sfârșit liber și să fi și plâns moartea celei care-i dăruise libertatea. Oamenii, cât ar fi ei de răi, sunt adeseori mai naivi decât să ar putea crede și au o candoare pe care nimeni nu le-ar bănuí-o. Ca oricare dintre noi de altfel.

II. FEODOR PAVLOVICI SE DESCOTOROSEȘTE DE PRIMUL SĂU FIU

Nu e greu să ne închipuim ce fel de tată putea să iasă dintr-un om ca Feodor Pavlovici și ce educație putea el să dea unui copil. Procedase, deci, exact aşa cum era de așteptat, părăsindu-și cu desăvârsire și definitiv odrasla zămislită cu Adelaida Ivanovna, și nu din ură sau dintr-un sentiment de mândrie conjugală rănită, ci pentru că uitase pur și simplu că avea un fiu. Așa se face că în vreme ce el împuia capul tuturor cu tânguirile lui lăcrămoase, făcând din casa lui un adevărat locaș de desfrâu, băiețașul, Mitea, care abia împlinise trei anișori, ajunsese să fie ocrotit de Grigori, o slugă credincioasă. Dacă acesta n-ar fi avut atunci grija de bietul copil, în toată casa nu s-ar fi găsit cineva care să-i primenească măcar cămășuța. Rudele din partea mamei păreau că nici nu se sinchisesc de existența lui, mai ales în primul an. Bunicu-său, domnul Miusov, tatăl Adelaidei Ivanovna, încetase din viață; bunica, rămânând văduvă, se mutase la Moscova, unde căzuse bolnavă la pat, iar cât privește surorile maică-sii, se măritaseră între timp, așa încât aproape un an de zile Mitea rămăsese în izba lui Grigori. De altfel, chiar dacă taică-său și-ar fi amintit de el (oricum, nu se putea să nu știe că are un copil), l-ar fi ținut tot așa surghiunit în izba lui Grigori, fiindcă – orice să zice – băiatul ar fi fost totuși o piedică pentru viața lui dezmaștată. Tocmai atunci întâmplarea făcuse să se întoarcă în țară un var de-al răposatei, anume Piotr Aleksandrovici Miusov, care fusese până atunci la Paris și care mai apoi avea să plece din nou, pentru mulți ani, în străinătate. Pe vremea la care ne referim însă, Miusov era

Feodor Mihailovici Dostoievski

FRAȚII KARAMAZOV

II

Traducere din limba rusă de
Ovidiu Constantinescu
Isabella Dumbravă

CUPRINS

PARTEA A TREIA

CARTEA A ȘAPTEA. ALIOȘA	7
I. Duhul putreziciunii.....	7
II. O clipă.....	19
III. Un fir de ceapă.....	25
IV. Cana Galileei	42
 CARTEA A OPTA. MITEA	47
I. Kuzma Samsonov.....	47
II. Copoiu	57
III. Minele de aur.....	64
IV. Pe întuneric.....	76
V. O hotărâre neașteptată.....	81
VI. Sosesc eu!	96
VII. Dreptul primului venit	103
VIII. Coșmarul	120
 CARTEA A NOUA. ANCHETA	132
I. Cum și-a început cariera funcționarul Perhotin	132
II. Hăitașii	138
III. Trecerea unui suflet omenesc prin vămile văzduhului. Primul calvar ..	144
IV. Al doilea calvar	153
V. Al treilea calvar	160
VI. Procurorul reușește să-l încuie pe Mitea	171
VII. Taina cea mare a lui Mitea. Protagonistul nu are nici un succes.....	179
VIII. Declarațiile martorilor. „Copchilașul“	190
IX. Plecarea lui Mitea	199

CARTEA A ZECEA. ȘTRENGARII205
I. Kolea Krasotkin205
II. Prichindeii210
III. Școlarul215
IV. Jucika223
V. La căpătâiul lui Iliușa230
VI. Un copil precoce245
VII. Iliușa252
 CARTEA A UNSPREZECEA. FRATELE IVAN FEODOROVICI256
I. Acasă la Grușenka256
II. Picioarușul bolnav264
III. Drăcușorul274
IV. Un imn de slavă și un secret280
V. Nu ești tu... nu ești tu...!293
VI. Prima întrevedere cu Smerdiakov299
VII. Cea de-a doua întrevedere cu Smerdiakov308
VIII. A treia și ultima întrevedere cu Smerdiakov317
IX. Vedenia lui Ivan Feodorovici. Diavolul332
X. „Aşa a spus el!“352
 CARTEA A DOUĂSPREZECEA. O EROARE JUDICIARĂ357
I. Ziua fatală357
II. Martori primejdioși364
III. Expertiza medicală și un funt de alune373
IV. Norocul îi surâde lui Mitea378
V. Catastrofa388
VI. Rechizitoriul. Caracterizări398
VII. O recapitulare cronologică408
VIII. Disertație asupra lui Smerdiakov414
IX. Psihologie în doi timpi și trei mișcări. Troica în zbor. Concluziile423
X. Pledoaria. O bâră cu două capete435
XI. Banii n-au fost furați, fiindcă n-au existat439
XII. Și deci nu poate fi vorba de un asasinat445
XIII. Cazuistică453
XIV. Mujicii s-au ținut tari461

EPILOG

I. Planuri pentru evadarea lui Mitea	469
II. Pentru o clipă minciuna devine adevăr	474
III. Înmormântarea lui Iliușcika. Cuvintele rostite lângă piatra din marginea drumului.....	481

CARTEA A ȘAPTEA

ALIOŞA

I. DUHUL PUTREZICIUNII

Trupul părintelui ieromonah Zosima, răposat întru Domnul, fu – aşa cum am spus – pregătit pentru îngropăciune după rânduiala mănăstirească. Precum se ştie, nici schimnicii, nici călugări nu sunt spălaţi după moarte. „Când un monah se săvârşeşte întru Domnul – stă scris în evhologhion – monahul care e anume rânduit pentru aceasta îi șterge trupul cu un burete înmuiat în apă încropită, făcând mai întâi cu buretele cruce pe fruntea mortului, pe piept, pe mâinile, picioarele și pe genunchii lui, atâtă tot.“ Datina cuvenită o împlini părintele Paisie cu mâna lui. Şi după ce șterse trupul cu apă încropită, îl îmbrăcă în straie monahale și-l înfăşură în rasa călugărească; drept care – iarăşi după cum spune tipicul – despiciă puțin rasa, ca trupul să fie învăscut în cruce. Pe cap îi puse apoi camilafca împodobită cu o cruce în opt colțuri. Camilafca i-o lăsă descoperită, iar faţa i-o acoperi cu învelitoarea cea neagră a potirului. În sfârşit, îi împreună mâinile peste icoana Mântuitorului. Dimineaţa, astfel dichisit, bătrânul fu aşezat în sicriu (care de mult fusese pregătit), urmând să rămână toată ziua în chilie (adică în odaia cea mare, unde îşi primea de obicei oaşpeţii, fie călugări, fie mirenii). Deoarece răposatul era ieroschimonah, rânduiala cerea ca la căpătâiul lui să citească pe rând ieromonahii și ierodiaconii de la mănăstire și nu psaltirea, ci stâlpii. Priveghiuil fu început îndată după molitvă de părintele Iosif; părintele Paisie, care îşi mărturisise dorinţa de a citi la căpătâiul mortului toată ziua și peste noapte, era foarte prins deocamdată cu tot felul de treburi și în același timp îngrijorat, ca și părintele stareț: cu cât trecea timpul, printre călugării de la schit și în mulțimea mirenilor ce soseau mereu, cu grămadă, dinspre arhondaricul mânăstirii și de la oraş, se manifesta din ce în ce mai vădit o stare de spirit cât se poate de curioasă, o agitație neobișnuită, aş zice chiar „necuviiincioasă“, o aşteptare înfrigurată. Şi egumenul, și părintele Paisie se străduiau pe cât le stătea în putință să potolească lumea care, cu toată osteneala lor, se frământa parcă și mai avan. Când se luminase de ziua și dinspre oraș – ca și cum abia ar fi aşteptat

să închidă ochii preacuviosul – începuseră să curgă credincioșii veniți cu fel de fel de bolnavi, mai cu seamă copii, pasămite în nădejdea că trupul neînsuflețit va dobândi fără zăbavă harul de a tămadui beteșugurile, har ce, după credința lor, avea să iasă îndată în vileag. Abia atunci ne-am putut da seama căt de adânc se înrădăcinase în multime convingerea că răposatul stareț era încă din timpul vieții, cu drept cuvânt și fără tăgadă, un sfânt dintre cei mai luminați. Și nu s-ar fi putut spune că printre vizitatorii care se îmbulzeau în incinta mănăstirii erau numai oameni din popor. În ochii părintelui Paisie această nemăsurată speranță, mărturisită de dreptcredincioși cu atâtă grabă și atât de față, nu era decât o diavolească ispită; el bănuise de mult că aşa o să se întâiple, în nici un caz însă nu s-ar fi așteptat ca lucrurile să ia o asemenea amploare. Dând ochii cu unul sau altul dintre călugării mai neliniștiți, cuviosul căuta să-l lumineze: „Nu-i şade bine, fiule, unui monah să se pripească nădăduind fără de socoteală într-o arătare peste fire, aşa ceva nu poate fi iertat decât unui mirean.” Cucernicii însă îl ascultau și nu prea, ceea ce sporea îngrijorarea părintelui Paisie, cu toate că el însuși (dacă ar fi să ne amintim cum s-au desfășurat lucrurile), deși indignat de înfrigurarea mulțimii, osândind-o ca pe o necumpătată deșertăciune, în adâncul sufletului său nutrea într-ascuns aceleași speranțe și era tot atât de nerăbdător, fapt pe care nu se putea să nu-l recunoască în sinea lui. Simțea mai ales o strângere de inimă când îi ieșea în cale anumite chipuri care, datorită unei tainice presimțiri, îi trezeau supărătoare bănuieri. Așa, bunăoară, în multimea ce se îmbulzea în chilie îi observă cu o înfiorare de scârbă (fapt pentru care își aduse singur mustrări) pe Rakitin și pe călugărul din îndepărtatul schit din Obdorsk, care tot nu se îndurase să părăsească mânăstirea. Nu știa nici el de ce, dar prezența lor îi bătu numădecât la ochi, cu toate că și vederea altora ar fi putut tot atât de bine să-l pună pe gânduri. Călugărul din Obdorsk mai ales nu-și găsea locul o clipă; ori încotro te-ai fi dus, dădeai peste el: ba descosându-i în fel și chip pe unii, ba trăgând cu urechea la vorbele schimbate de alții, ba șușotind misterios cu câte cineva. Îi citeai pe față nerăbdarea, părea chiar supărat că speranțele lui întârziau să se adeverească. Cât despre Rakitin, acesta, cum avea să reiasă mai târziu, sosise dis-de-dimineață la mânăstire, trimis anume acolo de doamna Hohlakova. Femeie de treabă altminteri, dar slabă de înger, doamna Hohlakova, neavând îngăduință să pătrundă în schit, din clipa când aflase vestea, stătea ca pe ghimpă, mistuită de o curiozitate atât de aprigă, încât nu știa cum să facă să-l expedi-eze mai curând la față locului, dându-i în grija să nu scape nimic din vedere și să-i raporteze în scris, cam din jumătate în jumătate de oră, tot ce se va întâmpla. Avea o părere bună despre Rakitin, care în ochii săi era cel mai credincios

și mai cucernic dintre toți tinerii din cercul ei – atât de bine se pricepea Rakitin să intre pe sub pielea unuia sau altuia, luând înfațisarea pe care acela ar fi dorit s-o aibă, bineînțeles atunci când era convins că o să tragă vreun folos. Era o zi senină, scăldată în soare; credincioșii se preumblau grupuri-grupuri printre mormintele ce se înșirau unul lângă altul în preajma bisericii sau stăteau risipiti îci și colo prin curtea schitului. Dând ocol schitului, părintele Paisie își aduse aminte deodată că nu-l mai văzuse pe Alioșa din timpul nopții. Tocmai în momentul când se gădea la el, îl zări într-un colț mai ferit al schitului, lângă uluci, stând pe piatra de mormânt a unui călugăr de mult răposat, vestit prin sfîntenia vieții sale. Tânărul sedea întors cu spatele spre schit și cu fața către uluci, ca și cum s-ar fi ascuns după cruce. Apropiindu-se de el, monahul băgă de seamă că Alioșa își ținea fața îngropată în palme și plânghea amarnic, zguduit de suspine înăbușite. Rămase deci câteva clipe locului, uitându-se la el în tăcere.

— Liniștește-te, fiule, liniștește-te, dragă prietene, rosti el în cele din urmă, cu un tremur în glas. Ce faci? Se cade, oare, să plângi când ar trebui să te bucuri? Au nu știi tu că aceasta este cea mai slăvită zi a lui? Gândește-te numai unde se află în clipa asta!

Alioșa își descoperi obrazul buhăit de plâns, ca al unui copil mic, și-i aruncă o privire, apoi, fără să scoată o vorbă, se întoarse și-și îngropă iarăși față în palme.

— Poate că ai dreptate, adăugă îngândurat părintele Paisie. Plângi, fiule. Lacrimile astea Hristos îi le-a trimis. Și se depărta cugetând cu duioșie: „Lacrimile tale întristate îți vor aduce pacea sufletească și-ți vor însenina inima ta cea bună.“ Se grăbise de altfel să plece de acolo, de teamă să nu-l podidească și pe el plânsul în fața suspinelor lui Alioșa. Timpul trecea și molitvele se țineau lanț. Părintele Paisie se duse de luă locul părintelui Iosif la căpătâiul mortului, pentru a citi mai departe din Evanghelie. După-amiază însă, cu puțin înainte de ora trei, se petrecu acel lucru ciudat despre care am pomenit la sfârșitul precedentei cărți, un lucru la care în nici un caz nu ne-am așteptat și care contrazicea atât de categoric toate speranțele făurite între timp, încât, precum am mai spus, până în ziua de azi, atât la noi în oraș, cât și în împrejurimi, acest eveniment este comentat cu aceeași însuflețire și cu o risipă de amănunte. În ce mă privește, vă mărturisesc că mă simt aproape îngreșat de căte ori trebuie să vorbesc despre această întâmplare cu totul nesemnificativă și care în ochii mei nu este decât un prilej de ispita – în fond, e un lucru foarte firesc și fără nici un fel de importanță – și vă rog să mă credeți că aş fi căutat să o trec sub tăcere în cele ce urmează dacă n-ar fi avut o influență hotărâtoare și foarte clară asupra lui Alioșa, principalul – deși abia de aici înainte – erou al povestirii mele, provocându-i o adevarată criză de conștiință și aducând o transformare radicală în

sufletul lui, o criză care, ce-i drept, i-a zguduit cugetul, dar în același timp i-a oțelit caracterul, dându-i un tel precis în viață.

Dar să ne întoarcem la istorisirea noastră. În zorii zilei, înainte chiar de a se fi luminat afară, cum am spus, rămășițele pământești ale starețului fuseseră aşezate în sicriu și depuse în prima încăpere, unde își primea el de obicei oaspetii; în momentul acela cineva întrebăse dacă trebuie sau nu să deschidă ferestrele. Pusă în treacăt și mai mult într-o doară, întrebarea trecuse aproape neobservată, fără să primească vreun răspuns. Cel mult dacă vreunii dintre cei de față se vor fi gândit cum poate fi cineva atât de absurd (dacă nu chiar ridicol), încât să-i treacă prin minte că trupul părintelui Zosima ar putea să intre în putrefacție, viciind aerul! Merită într-adevăr să-i plângi de milă că-i atât de zevzec și lipsit de credință când sumedenie de oameni aşteaptă să se întâmpile tocmai pe dos. Îndată după miezul zilei însă se petrecu un lucru pe care la început cei care se foiau pe ușa chiliei îl observară pe tăcute, cu vădită teamă de a-și mărturisi cu glas tare bănuiala ce abia se înfiripase în cugetul lor. Către orele trei după-amiază lucrul acesta deveni atât de evident, încât nu mai putea să încapă nici o îndoială și într-o clipă știrea trecu din gură în gură printre credincioșii care împânzeau schitul, iar de acolo se răspândi în mănăstire, spre consternarea tuturor, ca până la sfârșit, în foarte scurt timp, să ajungă în oraș, făcând mare vâlvă nu numai în rândurile dreptcredincioșilor, dar și printre necredincioși. Aceștia din urmă nu-și ascundeau satisfacția, dar mai încântați decât ei se arătau unii credincioși, adeverind cuvintele rostite cândva de răposatul stareț: „Mult se mai bucură muritorii de rușinea omului neprihănit care-a căzut în păcat!“ Încetul cu încetul, dar tot mai insinuant cu cât trecea timpul, o miasmă, ca de stârv, începu să se răspândească din sicriu. Si duhoarea aceasta se accentua din ce în ce, pentru ca pe la orele trei să strice tot aerul din încăpere. De ani de zile nu se pomenise, ba nici chiar de când luase ființă mănăstirea, nu se știa să se fi iscat vreodată asemenea zarvă deșanțată – în alte împrejurări nici nu i-ar fi putut trece prin minte cuiva că s-ar putea petrece una ca asta – cum se stârni de astă dată în chip atât de năprasnic în rândurile călugărilor, făcându-i pe cei mai mulți dintre ei să cadă în ispita. Amintindu-și mai apoi, după ani și ani, de atâtea și atâtea întâmplări din ziua aceea, unii călugări mai cu scaun la cap încă se mai minunau în sinea lor, gândindu-se cu groază cât de departe ajunseseră atunci lucrurile. Atâția alții dintre ei, doar, oameni cucernici și cu frica lui Dumnezeu, monahi smeriți în sufletul lor, care duseseră o viață sfântă și fără prihană, răposaseră întru Domnul și trupurile lor neînsuflețite răspândiseră tot aşa, de la o vreme, un miros greu, de putreziciune, ca orice mort. Si totuși nimeni nu se tulburase din pricina asta, nici nu se lăsase dus în ispita.